

İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinde Kullanılması

Saadettin Özdemir

Yrd Doç Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Din Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
saadettinozdemir07@gmail.com

Özet

Eğitim-öğretim tarih boyu insanların hayatında mutlaka bir şekilde yer almıştır. Önceki yüzyıllarda rasgele, dağınık yöntem ve tekniklerle yapılan eğitim-öğretim faaliyetleri, özellikle son yıllarda daha sistematik ve planlı bir şekilde yapılmaya başlamıştır. Günümüzde eğitim-öğretimde birçok yöntem ve teknik kullanılmaktadır. Bunlardan birisi de "İşbirlikli Öğrenme Yöntemi"dir. Makalemizde "İşbirlikli Öğrenme Yöntemi"nin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (DİKAB) Derslerinde kullanılmasıyla ilgili bir örnek verilerek, din eğitimi-öğretiminde, öğretmenlerin, bu yöntemi kullanmaları sağlanmak istenmiştir. İslam'ın temel felsefesi olan kardeşlik, paylaşma, yardımlaşma, sevgi, saygı, hoşgörü gibi birçok toplumsal birlikteliği gerektiren sıfatla örtüşen bu yöntemin, DİKAB derslerinde kullanılması din eğitimi-öğretimine yeni bir bakış açısı, kalite ve hizmette verimlilik getirecektir.

Anahtar Kelimeler: İşbirlikli öğrenme, din eğitimi, din öğretimi, eğitim yöntem ve teknikleri, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri.

The Use of Cooperative Learning Methodology in Teaching Religious Culture and Moral Knowledge Lessons

Education took place in human life throughout history. In the early centuries, the unsystematic methods and techniques were used in educational activities but especially in recent years systematic and planned methods have been begun to use. Today, there are many methods and techniques used in education. Cooperative learning methodology is one of them. In our article, cooperative learning methodology issued in Religious Culture and Moral Knowledge Classes will be discussed. This method shows many similarities with the bases such as brotherhood, solidarity, compassion, tolerance and respect that bring community together. Using this method in teaching religious and moral subjects, will increase the quality and efficiency of Religious Culture and Moral Knowledge Classes.

Key Words: Cooperative learning, religious education, religious teaching, educational methods and techniques, Religious Culture and Moral Knowledge class.

Atıf

Saadettin Özdemir, İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersinde Kullanılması, Marife, Kış 2011 S. 145-162

Giriş

İnsanların yeryüzünde var oluşuyla birlikte başlayan işbirliği süreci, zorunlu veya isteğe bağlı olarak günümüze kadar farklı şekillerde devam etmiştir. İnsanların bir araya gelerek yapmış oldukları her türlü etkinlik, faaliyet toplumsal birliklik ve organizasyonlar hep işbirliğinin bir tezahürü olarak ortaya çıkmaktadır. Kadının ve erkeğin evlenerek aile oluşturmasıyla başlayan işbirliği, çocukların katılması, yetiştirilmesi, çevreyi oluşturan akrabalar, mahalleliler, köyler, şehirler, ordular, Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) ve devletler, işbirliğinin birer örneği olarak ortaya çıkmaktadırlar.

İşbirlikli öğrenmeyi kültürümüzde "imece" anlayışının, eğitimde düzenlenerek bir nevi uygulanış biçimi olarak da nitelendirmek mümkündür.

Tarihin seyri içerisinde farklı milletlerde farklı şekillerde uygulanan "işbirlikli öğrenme", 1940'lerden itibaren ABD başta olmak üzere Kanada, Almanya, İngiltere, Norveç, Nijerya, İsrail ve Hollanda gibi ülkelerde uygulanan bir yöntemdir. Ülkemizde ise, işbirlikli öğretim metodunun eğitimde aktif olarak kullanılmaya başlamadan önce tamamen bir doğaçlama olarak kullanıldığı bilinmektedir.¹ Ancak son yıllarda (1990 sonrası) işbirlikli öğrenmenin eğitim öğretimde daha aktif kullanılması açısından, Türkiye'de bu alanda çok sayıda bilimsel araştırma ve çalışmalar yapılmış, halen yapılmaktadır.²

Ülkemizde işbirlikli öğrenme yöntemiyle yapılan teorik ve uygulamaya yönelik çalışmalardan olumlu neticeler alındığı bilinmektedir. İşbirlikli öğrenme, başarılı bir yöntem olmasına rağmen yaygın kullanılmamasıyla ilgili olarak karşımıza iki problem çıkmaktadır. Bunlardan ilki yöntemin yeteri kadar bilinmemesi ve kullanım olarak yaygınlaşmamış olması, diğeri ise yöntemi uygulayacak öğretmenlerin, yöntemin önemi, anlamı, nasıl uygulanacağı, uygulanmasında nelere dikkat edileceği gibi hususlarda bilgilerinin ya olmaması ya da yetersiz olmasıdır. İşbirlikli öğrenmeyle ilgili genel eğitim açısından yetersiz olan bu gibi olumsuzlukların, din eğitimi açısından da geçerli olduğunu düşünmekteyiz.

İşbirliğine dayalı öğrenmenin felsefesine baktığımızda, yardımlaşma, dayanışma, uzlaşma, işbirliği, takım ruhu, demokratiklik, sevgi, saygı, farklılıkları saygıyla karşılama, birlikte anlama gibi kavramların olduğunu görmekteyiz. İşbirlikli öğrenmeyle din eğitiminin hedeflerini karşıladığımızda aralarında birebir uyumlarının olduğu görülecektir. Bu nedenle işbirliğine dayalı öğrenmenin DİKAB derslerinde kullanılması bireysel, toplumsal başarı ve sosyal entegrasyon açısından son derece yerinde bir uygulama olacaktır.³ İşte DİKAB dersleriyle örtüşen böyle bir yöntemin DİKAB derslerinde uygulanması, din eğitimi-öğretimine yeni bir bakış açısı getirecektir.

¹ Ün, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 2,3; Ün, *Etkili Öğrenme*, s. 336-337.

² Aydın, *İşbirlikli Öğrenme Yöntemi*, s. 19; Genç, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 7-10; Altınok, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 12; Yıldız, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 26, 27.

³ Doğan-Tosun, *İlköğretim 6. 7. ve 8. Sınıflar*, s. 124, 125.

Bu makalenin amacı işbirlikli öğrenme yönteminin, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (DİKAB) derslerinde aktif olarak kullanılabilmesi, yöntemin bilinmesi, anlaşılması ve uygulanabilmesine katkı sağlamaktır. Bu amacı gerçekleştirmek için yöntemin mantığı, ilkeleri ve tekniğiyle ilgili bilgilerden sonra bir ders planı örneği verilecektir. Yapacağımız bu çalışmanın din eğitim-öğretimi alanında verimlilik ve kalitede niteliğinin yükselmesine olumlu yansımalarının olacağını ümit etmekteyiz.

İşbirlikli öğrenmeyi, genelde eğitim-öğretimde özelde de Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde kullanmak mümkündür. Bu yöntem, konuyla ilgilenenler tarafından farklı derslerde ve alanlarda yaygın olarak kullanılmamakla birlikte etkili ve verimli öğrenme açısından çözüm olarak gösterilmektedir. İşbirlikli öğrenme yönteminin tek bir tekniği yoktur. Ancak bir makale çerçevesinde bu öğrenmenin tamamına yer vermek mümkün olmamaktadır. Bunun için çalışmamızda işbirlikli öğrenmenin tanımının yanı sıra ilkeleri ve teknikleriyle ilgili kısa bilgiler verdik. Yukarıda da bahsedildiği üzere pek çok tekniği olan bu yöntemin, “Birlikte Soralım Birlikte Öğrenelim” tekniğini çalışmamızda kullandık.

A. İşbirlikli Öğrenme Nedir?

İşbirlikli öğrenme, aktif öğrenme yöntemlerindedir. Konuşma, dinleme, yazma ve yansımanın kullanıldığı, bilişsel ve duygusal öğrenme ürünleri üzerinde olumlu etkileri kanıtlanmıştır. Bu yöntem işbirliği becerilerinin ön plana çıktığı, temelinde sosyal etkileşim olan, öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verebilen ve zihinsel yeteneklerinin kullanılmasını sağlayan bir öğretim yöntemidir.⁴

İşbirlikli öğrenme; “Öğrencilerin sınıf ortamında küçük karma gruplar oluşturarak ortak bir amaç doğrultusunda, akademik bir konuda birbirlerine yardımcı oldukları grup başarısının çeşitli yollarla ödüllendirildiği bir öğrenme yöntemidir.”⁵: İşbirlikli öğrenmede öğrenci takımlarının oluşmasında; öğrencilerin bilgi, beceri, yetenek, yaş, cinsiyet gibi yapıları göz önünde bulundurularak heterojen bir özellik taşımasına önem verilmelidir. Grupların heterojen özellik taşıması, yöntemin ana karakteristiğidir.⁶

İşbirlikli öğrenmede öğrenci bir taraftan kendi başarısı için çalışırken, diğer taraftan gruptaki arkadaşının başarısı için de çalışmak zorundadır. Bu öğrenme yöntemiyle öğrenci, kendi dışındakilerin kültürlerinin, değerlerinin, fikirlerinin ve inançlarının da anlaşılmasına, öğrenilmesine ve saygı duyulmasına layık olduğunu düşünerek olumlu bir bakış açısı kazanacaktır.⁷ Öğrenenlerde takım ruhunun oluşmasını sağlayacak olan bu yöntem, öğrencilerin hem öğrenen hem de öğreten rolü üstlenmelerini temin edecektir. Bu da öğrenenlerin öğrenme düzeylerinin artmasını sağlayacaktır.⁸ İşbirlikli öğrenme, “Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz”

⁴ Meliha, “Görsel Sanatlar” *KED*. yıl: 2007/15, sy: 2, s. 755; Yıldız Kurtuluş, “Sanat Eğitiminde”, *HÜED*. yıl: 2001, sy: 20, s. 204.

⁵ Slavin, *Cooperative Learning*, s. 2; Yılmaz-Sünbül, *Öğretimde Planlama*, s. 154, 155.

⁶ Tan, *Öğretimi Planlama*, s. 141.

⁷ Töremen, *Öğrenen Okul*, s. 121; Tan, *Öğretimi Planlama*, s. 140; Zenginobuz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 23

⁸ Tan, *Öğretimi Planlama*, s. 140, 141.

ilkesiyle sorumluluk duygusu içerisinde, ortak bir amaca ulaşmak için bazı sorulara cevap aradıkları, toplumsallaşmaya imkân tanıyan bir yöntemdir.

B. İşbirlikli Öğrenmenin Temel İlkeleri

İşbirlikli öğrenme yönteminden daha verimli ve kaliteli bir sonuç alınabilmesi için bazı ilkelere dikkat edilirse yöntem daha aktif kullanılmış olacaktır. Bu ilkeleri aşağıdaki şekilde kısaca açıklayabiliriz.

Grup Ödülü: İşbirlikli öğrenme gruplarının etkin olabilmesi için, öğrencinin grubun başarısının, kendi başarısına bağlı olduğunu bilmesi ve buna inanması gerekir. Yine aynı şekilde grup üyelerinin de grubun başarısının takım ruhu içerisinde, rekabet olmaksızın çalışmaya bağlı olduğunu bilmesi, çaba ve gayret sarf etmesi gerekmektedir. Gruptaki başarı, ister bireylere göre ayrı ayrı hesaplınsın, ister grubun tamamı için hesaplınsın, grup, ödülü almayı hak edecektir. Kısacası grup sanki bireymiş gibi algılanacak ve grubun puanı, bireyin puanı şeklinde değerlendirilecektir.⁹

Olumlu Bağımlılık: Olumlu bağımlılık, öğrencinin kendisinin veya arkadaşlarının başarılı olamamaları, verilen görevi yerine getirememeleri durumunda, grup olarak verilen görev veya çalışmayla başarı sağlanamayacağını düşünmesiyle başlar. Yapılan iş neticesinde grup olarak başaracakları veya başaramayacakları şeklinde oluşacak bir bilinç (düşünce) işbirlikli bir düşünme şeklidir. Egoizmin, bireyselciğin başladığı yerde, işbirliğinden söz edebilmek mümkün değildir.¹⁰

İşbirliğine dayalı öğrenmede olumlu bağımlılık, grup ödülü, eşit başarı fırsatı, pozitif amaç, ödül, kaynak ve rol bağımlılığı şeklinde yapılandırılabilir. Olumlu bağımlılıkta bireysel sorumlulukları almama, yardımcı olmama gibi davranışlardan kaçınılması gerekmektedir.¹¹

Yüzyüze Etkileşim: Grup üyelerinin birbirlerini grup içi çalışmalarda motive etmesi ve kolaylaştırmasıdır. Öğrenciler bunu birbirlerine cevap vererek, bilgilerini paylaşarak, güven duyarak, yapıcı tartışmalarla gerçekleştirebilir. Öğrencilerin grup içerisinde bireysel rol almaları ve aldıkları görevi yerine getirmeleri yeterli değildir.¹²

Kişisel Sorumluluk: Öğrenciler, grup çalışması neticesinde tek tek başarılarının test edilmesi amacıyla sınava çağrılır. Burada öğrencinin başarısı veya başarısızlığı grubu ilgilendirdiği için sorumluluk taşınması gerekmektedir. Dolayısıyla grubun başarısına katkı açısından bireysel sorumluluk önem arz etmektedir.¹³

⁹ Ün, *Aktif Öğrenme*, s. 174, 175; Korucu, *Probleme Dayalı*, s. 27

¹⁰ Ahmet Saban, *Öğrenme Öğretme*, s. 191; Açıkgöz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 11-16; Öner, *İlköğretim 7. Sınıf*, s. 21,22.

¹¹ Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, s. 175, 176; Açıkgöz, *Etkili Öğrenme*, s. 341; Öner, *İlköğretim 7.*, s. 22; Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, s. 175.

¹² Yılmaz, "İşbirliğine Dayalı". *Milli Eğitim*, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/150/yilmaz.htm> 1 11 2011.; Açıkgöz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 11-16; Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, s. 176; Saban, *Öğrenme Öğretme*, s. 193; Öner, *İlköğretim 7. Sınıf*, s. 22, 23.

¹³ Saban, *Öğrenme Öğretme*, s. 194; Açıkgöz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 11; Açıkgöz, *Etkili Öğrenme*, s. 343;

→

Sosyal Beceriler: İşbirliğine dayalı öğrenmenin gerçekleşebilmesi için kişilerin birbirleriyle sağlıklı iletişimi yanında farklı sosyal becerilerinin etkin bir şekilde devreye girmesi gerekmektedir. Grup içinde yeterli dayanışma, destek ve işbirliği yapılamıyorsa alınacak verim düşecektir. Onun için öğrencilere rehberlik yapacak öğretmenin, öğrencilerin sosyal iletişim becerileri kazanmalarına katkı sağlaması gerekmektedir.¹⁴

Grup Sürecinin Değerlendirilmesi: İşbirliğiyle öğrenmede grubun ne kadar başarılı veya başarısız olduğunun ortaya konulması gerekmektedir. Grubun yaptığı işbirliğinde nelerden olumlu sonuçlar alındığı, nelerden yararlanılması gerektiği, hangi etkinliklere devam edilmesi gibi hususların belirlenmesi gerekir. Grup sürecinin değerlendirilerek sürecin sağlıklı işlemesi için yapılması gerekenler belirlenmelidir.¹⁵

Eşit Başarı Fırsatı: Öğrencilerin kendi faaliyetlerini, çeşitli etkinliklerini geliştirerek grubun başarısına katkıda bulunmasıdır. Öğrencilerin bireysel başarılarını değerlendirmek yerine, her öğrencinin eşit derecede çaba ve katkısının değerlendirilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin eşit değerlendirilmeleri onların sonraki aşamalarda gruba daha fazla aktif katılımını teşvik edecek, böylece öğrenme etkinliklerinin kalitesi artacaktır.¹⁶

C. İşbirlikli Öğrenmenin Teknikleri

İşbirlikli öğrenme tek bir öğrenme tekniğiyle gerçekleşen bir öğretim şekli değildir. Birbirinden farklı işbirlikli öğrenme teknikleri vardır. Bu farklılık, hem tekniğin pratikte uygulanabilirliği, hem de farklı bakış açılarıyla öğretimin gerçekleştirilmesi açısından önemlidir. Bu tekniklerden bazıları şunlardır:

Birlikte Öğrenme: Birlikte öğrenme tekniğinde grubun bir amacı olmalıdır. Düşünce ve malzemelerin paylaşılması, grup üyeleri arasında görevlerin eşit bir şekilde dağıtılması ve grubun alacağı ödül, kazanacağı başarı, bu tekniğin en belirgin özellikleri arasında yer almaktadır.

Birlikte öğrenme tekniği uygulanırken, bazı hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlar; öğretim hedeflerinin belirlenmesi, grubun büyüklüğü, öğrencilerin gruplara ayrılması, sınıfların düzeni ve öğretim malzemelerinin bağımlılık yaratacak biçimde planlanmasına dikkat edilmesidir. Grup üyelerine roller verilmesi, olumlu amaç bağımlılığının ortaya konulması, bireysel değerlendirme, arzu edilen davranışların belirlenmesi, öğrenci davranışlarının değerlendirilmesi gibi esaslar, tekniğin uygulanmasında dikkate alınması gereken temel faktörler arasında yer almaktadır.¹⁷

→

Öner, *İlköğretim 7. Sınıf*, s. 22,23.

¹⁴ Yılmaz, "İşbirliğine Dayalı Öğrenme"; Ekinci, "İşbirliğine Dayalı Öğrenme", s. 100-101; Açıköz, *Aktif Öğrenme*, s. 176; Ahmet Saban, *Öğrenme Öğretme*, s. 195.

¹⁵ Saban, *Öğrenme Öğretme*, s. 196; Açıköz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 12; Öner, *İlköğretim 7. Sınıf*, s. 24.

¹⁶ Açıköz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 12; Açıköz, *Aktif Öğrenme*, s. 177.

¹⁷ Slavin, *Cooperative Learning*, s. 4-8; Açıköz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 16-21; Açıköz, *Aktif Öğrenme*, s. 177-181.

Akademik Çelişki: Uygulandığında başarı şansı yüksek olan ancak tekniği geliştiren uzmanlara göre en az uygulanan bir öğretim tekniğidir. İnsanların çelişki, çatışma ve tartışmadan çekinmeleri, bu tekniğin az kullanılmasının önemli nedenleri arasında yer almaktadır. Aslında akademik dünyada, çatışma ve tartışmaların olması gayet doğal bir süreçtir.¹⁸ Çatışma ve tartışmalar olmadan bir konuda yeni bir fikre varmak imkânsızdır. Her bir yeni buluş ve gelişme, mevcuda olan bir itirazın sonucu ortaya çıkmıştır.

Akademik çelişki tekniğinin sağlıklı bir şekilde işlemesi için önceden bir konunun hazırlanması, grup içerisinde konuyla ilgili herkesin görüşlerini paylaşması, konunun sunumuyla yapılacak olan itirazların değerlendirilmesi, farklı görüşlerin herkes tarafından özellikle de kendisine itiraz edilen kişi tarafından olgunlukla karşılanması gerekmektedir.

Akademik çelişkide grup üyelerinin işbirliğine olumlu yaklaşım ve katkıları, tekniğin uygulanmasında gösterilecek olan empati, tartışma usullerine göre münazaraların yapılması, tekniğin verimliliğini artırmada etkin olacak unsurlar arasında yer almaktadır.¹⁹

Öğrenci Takımları: Öğrenilecek olan materyalin, grubun tüm üyeleri tarafından aynı derecede ortaya konularak, özverili, öğrenme ve anlama çaba ve gayreti içinde olunması ve takım halinde öğretimin gerçekleştirilmesidir.

Öğrenci takımı tekniklerinin, takım ödülü, bireysel değerlendirilebilirlik ve başarı için fırsat imkânı olmak üzere üç özelliği vardır. Diğer taraftan öğrenci takımları tekniği kendi içinde uygulanış şekilleri itibariyle iki grupta tasnif edilmektedir. Birinci grupta her düzeyde ve her konunun anlatımı için kullanılacak öğrenci takımları başarı bölümleri, "Takım Oyunları Turnuva" bulunmaktadır.²⁰ İkinci grupta ise konu alanı, birinci gruba göre daha sınırlı alanlarla birlikte eğitim programları için uygulanacak olan "Takım Destekli Bireyselleştirme" ve "İşbirlikli Birleştirilmiş Okuma ve Kompozisyon" yer almaktadır.²¹

Grup Araştırması: Bu teknik, grup içerisindeki üyelerin birbirleriyle, duygusal ve sosyal açıdan etkili bir biçimde iletişimiyle gerçekleşecektir. Bu teknikte grubu yönetme işi, grup içerisindeki grup üyeleri tarafından gerçekleştirilecektir. Planlama, uygulama ve gerçekleştirme, daha ziyade öğrencilerin sorumluluğunda yürütülmektedir.

Grup araştırması tekniğinin başarılı olabilmesi için, her aşamada mutlaka tekniğin özüne uygun hareket edilmelidir. Sistematik hareket etme hem tekniğin uygulanmasındaki kolaylıkları hem de elde edilecek neticenin pozitif olması yönündeki etkiyi artıracaktır.²²

¹⁸ Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, s. 184.

¹⁹ Açıkgöz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 21-24.

²⁰ Büyükkaragöz-Çivi, *Genel Öğretim*; Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, s. 192

²¹ Demirel, *Öğretim İlke*, s. 140, 141; Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, s. 184-192; Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, s. 197-202.

²² Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, s. 204-206; Yılmaz-Sünbül, *Öğretimde Planlama*, s. 161.

İşbirliği-İşbirliği: İşbirliği-işbirliği tekniğiyle, eğitimin öğrencilerde kendiliğinden oluşan ilgi, alaka, zekâ ve yeteneklerini ortaya çıkarmak için bir imkan hazırlanması hedeflenmektedir. İşbirlikli öğrenmede bu tekniğin kullanılmasında tekniğin ruhuna uygun olarak her bir grup üyesi, bilgi ve beceri yanında, ilgilerini, zevklerini, günlük hayatını da paylaşacaktır. Böylelikle grup üyeleri birbirini daha iyi tanıyacak, paylaşımlar neticesinde hem bir bilgi öğrenimi, hem de bir kültür paylaşımı gerçekleşecektir.²³

Öğrenci merkezli sınıf tartışmaları, öğrenci takımlarının seçimi, takımların oluşturulması, takım konusunun seçimi konuların hazırlanması ve sunumu, takımların sunumlarını hazırlamaları ve sunmaları ve sonuç olarak yapılacak olan değerlendirme, işbirliği-işbirliğinin öğeleri arasında yer almaktadır.²⁴

Birleştirme: Birleştirme tekniğinde, konuların öğretiminde herkes birbirine muhtaçtır. Gruptaki üyelerin birbirleriyle olan ilişkileri daha samimidir. Bilgi paylaşımı sebebiyle öğreten ve öğrenenleri bir arada bulunmaktadır. Grup içerisinde öne çıkan ve hiçbir etkinliği olmayan öğrenciden söz edemeyiz. Bu yöntem, rekabetin minimum düzeyde olduğu bir öğretim tekniğidir ve başlangıçtaki yöntemin ilk oluşturulma şekline farklı olarak bazı ilaveler yapılarak güncellenmiştir.²⁵

Buluş: Buluş tekniğinin başarılı olarak kullanılabilmesi için dikkat edilmesi gereken ilk husus, grubun heterojen olması, diğeri ise çocuğa verilen işi bitirmesi ve ihtiyaç duyulan yardımları almasının sağlanmasıdır. Teknikle ilgili bir diğer husus ise öğrenen ve öğretenlerin, metodu ve metodun ruhunu iyi kavramış olmalarıdır.²⁶

Birlikte Soralım Birlikte Öğrenelim: İşbirlikli öğrenmede geliştirilen bir diğer teknik ise "Birlikte Soralım Birlikte Öğrenelim" (BSBÖ) tekniğidir. Bu teknikte ağırlıklı olarak hazır konuyu ortadan kaldırma, grup içi olumlu bağımlılık, bireysel değerlendirilebilirlik ve yüz yüze etkileşim gibi özelliklere önem verilmiştir.

BSBÖ tekniğinin uygulanışıyla ilgili biraz detaylı²⁷ bilgi vermek istiyoruz.²⁸ BSBÖ tekniğinde öğrencilere önce;

- a. Üzerinde durulacak olan konu (Ünite) tespit edilerek bildirilir.
- b. Öğrenciler ünite konusuyla ilgili sorular hazırlar.
- c. Bu soruları birbirlerine sorarak grup içerisindeki yetersizliklerini giderirler.
- d. Ayrıca diğer grup üyelerinin yapmış oldukları çalışmalarını da düzeltirler.

²³ Açıkgöz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 55

²⁴ Açıkgöz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 55-58; Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, s. 206-210.

²⁵ Yılmaz-Sünbül, *Öğretimde Planlama*, s. 160; Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, s. 210, 211; Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, s. 210, 211.

²⁶ Açıkgöz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 60, 61; Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, s. 211, 212.

²⁷ Bu teknikle ilgili açıklayıcı bilgiye diğer tekniklerden fazla yer vermemizin nedeni, örnek olarak vereceğimiz ders planı örneğinin bu teknikle ilgili olmasıdır.

²⁸ B.S.B.Ö tekniği için hazır bulundurulması istenen ve ön hazırlıkta temin edilmesi gereken malzemeler arasında; okuma parçası, soru-cevap kartları, temalar yaprağı, grup sunumu değerlendirme formu ve sınav malzemeleri bulunmaktadır. Geniş bilgi için bakınız; Açıkgöz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 64-73.

e. Bu düzeltmeler yapılırken sınıfta tartışma zemininin oluşması, öğrenim sürecine pozitif katkılar sağlar.

BSBÖ tekniği uygulanırken, ilk olarak;

a. Gruplar oluşturulur.

b. Grupların büyüklüğü, tekniğin felsefesine uygun olarak ortalama beş civarında olmalıdır.

c. Bir okuma parçası tespit edilir.

d. Tespit edilen okuma parçası/hikâye/öykü her birey tarafından sessizce okunur.

e. Öğrenciler okudukları metinlerle ilgili sorular hazırlarlar.

f. Öğrencilerin bireysel olarak hazırladıkları sorular, daha sonra grup sorusuna dönüştürülür.

g. Hazırlanan bu sorular diğer grup üyelerine sorulur.

h. Grup üyelerinin birbirinin sorusuna cevap vermesi ve cevapları öğrenmesi açısından öğrencilerin grup içerisindeki görevleri dönüşümlü olarak değiştirilir.

i. Hazırlanan grup soruları grup postacısı tarafından diğer gruba gönderilir.

i. Gruplar kendilerine gönderilen bu soruları sınıfın huzurunda cevaplarlar. Grup sunumunu sınıfta rasgele bir öğrenci yapar.

j. Sunumlar öğretmen ya da diğer öğrenciler tarafından değerlendirilir ve grup puanı oluşturulur.

k. Öğrenciler grup çalışması esnasında kendi davranışlarını değerlendirerek olumlu ve olumsuz tarafları ortaya çıkarırlar.

l. Grupların sunumu tamamlandıktan sonra, öğretmen konuyla ilgili genel tartışma başlatır. Bu tartışma konuyla ilgili eksik kalan, anlaşılmasında problem olan tüm sorunların giderildiği bir değerlendirme olur.

Tüm bu aşamalardan sonra öğrenciler bireysel olarak sınava tabi tutulurlar. Değerlendirmeden sonra gruplara “çok başarılı”, “başarılı” ve “az başarılı” gibi grup ödülleri verilir. Önemli olan grupların birbirleriyle yarıştırmaması ve başarı sıralamasının yapılmamasıdır. BSBÖ tekniğinde en önemli dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi hiç kuşkusuz öğretmenin rolüdür. Öğretmenin etkinlikleri yönlendirmesi, gruplar arasında dolaşması, öğrencilere takıldıkları yerde yardımcı olması, tekniğin başarısında riayet edilmesi gereken önemli ayrıntılardan bazılarıdır.²⁹

D. İşbirlikli Öğrenmenin Avantaj ve Dezavantajları

Eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütürken öğrencilerin teknikler hakkındaki teorik bilgileri bilmeleri ve bu bilgileri pratikte uygulamaları eğitimde nitelik açısından önemlidir. Rasgele, geleneksel yollarla uygulanan yöntemler, eğitim-

²⁹ Açıkgöz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 64-74; Açıkgöz, *Aktif Öğrenme*, s. 214, 219.

öğretimde verimli olmayacaktır. Güncel yöntemlerin öğrenilmesi ve kullanılması ise, ilk bakışta uygulanması zor ve karmaşık gelebilir. Hâlbuki teorik olarak, felsefiyle birlikte kısa sürede öğrenilen bir yöntem, uzun yıllar eğitim-öğretimde kullanılabilir. Onun için yöntemlerle ilgili becerilerin kazanılması, belirli bir vakti alıyor gibi telakki edilse de, yöntemin uygulanması nedeniyle elde edilecek verim ve kat edilecek mesafe çok daha ekonomik, uygulanabilir olacağından kaliteyi de beraberinde getireceğinden kuşku yoktur.

İşbirlikli öğrenme, öğrencilerin öğrenmeye etkin katılımından dolayı grup üyeleri üzerinde bilişsel ve duyuşsal öğrenme açısından daha etkilidir. İşbirlikli öğrenme sonucunda öğrencilerin birbirleriyle olan etkileşimi neticesinde özellikle öğrenme güçlüğü çeken öğrencilerin öğrenmesi, hem daha kısa sürede, hem de daha hızlı bir şekilde gerçekleşecektir.³⁰

İşbirlikli öğrenme hem öğrenen hem de öğretene açısından sorumluluk sahibi ve sabırlı olmayı öğretir. Öğrenciler metodun felsefi ve uygulanışıyla ilgili temel becerileri zamanla kazanır. Yöntemin aktif olarak kullanılmaya başlamasıyla birlikte öğrencide sosyalleşme, paylaşma ve bilinç düzeyi artar. Bu yöntemde öğrenci, öğrenimin her aşamasına katıldığı için dersler daha aktif hale gelir. Öğrencinin iletişim, konuşma, araştırma ve tartışma becerileri gelişir. Grup içerisinde sorumluluk alabilecek niteliğe ulaşırlar. Böylelikle öğretim ve öğrenim kalitesi de pozitif yönde ilerleme kaydeder.³¹

İşbirlikli öğrenmede öğrencilerin grup içerisinde geçirdikleri zaman, onlar için grup içinde iş yapma bilgi ve becerisini geliştirme yanında, grup içi yardımlaşma nedeniyle, üst düzey konuların, daha kolay anlaşılmasında ve derse yüksek oranda katılımı sağlayarak sınıf disiplininin sağlanmasında etkin bir rol alacaktır. Diğer taraftan da grup bilinciyle hareket etme düşüncesiyle her bir bireyin öğrenmesi sağlanmaktadır. Ek bir zaman ve ekonomik maliyet getirmemesi, sosyalleşmeyi teşvik etmesi, işbirlikli öğrenmenin diğer yöntemlere göre tercih edilmesini gerektiren hususlar olarak ön plana çıkmaktadır.³²

Her öğrenme yönteminin getirdiği yenilikler ve avantajlar yanında, bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Bu durum, bazen yöntemin uygulayıcısı olan öğreticiden, yöntemin ana unsuru olan öğrenciden, bazen de öğrenilecek konunun özelliğinden, fizikî, sosyal ve psikolojik nedenlerden kaynaklanabilir.

İşbirlikli öğrenmenin dezavantajlarını şöyle özetlemek mümkündür; İşbirlikli öğrenmede kendine güveni az olan öğrencilerin gruba aidiyet konusunda zorlandıkları gibi, yeterli öğrenme sorumluluğu taşımayanlar daha fazla öğrenmek isteyenlere mani olabilirler. Yetenekli öğrenciler gruba uyma, arkadaşlarına saygılı olma gibi nedenlerden dolayı yeteneklerini daha az gösterirler. Bir diğer husus, fazla yetenekli olan grup üyeleri, diğerleri üzerinde öğrenmelerden dolayı meyda-

³⁰ Senemoğlu, *Gelişim Öğrenme*, s. 498, 499; Doğan-Tosun, *İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıflar*, s. 123.

³¹ Tan, *Öğretimi Planlama*, s. 141; Saban, *Öğrenme*, s. 204-205; Doğan-Tosun, *İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıflar*, s. 123; Korkmaz, *Fen Eğitiminde*, s. 26.

³² Kemertaş, *Öğretimde Planlama*, s. 167; Açıkgöz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 115-116; Korucu, *Probleme Dayalı*, s. 27; Doğan-Tosun, *İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıflar*, s. 124.

na gelen gecikmelerde, başarısızlıklarda vb. olumsuzluklarda zayıf grup üyeleri üzerinde baskı oluşturma gibi olumsuz tavırlar sergileyebilirler.

İşbirlikli öğrenme, yalnız başına başarı şansı elde etmesi güç olan çocukların, daha çok başvuracakları bir yöntem olarak görülmektedir. Bu yöntemle bir ders saati süresince öğrenilecek dersin kısa sürede öğrenilmesi nedeniyle, dersten geriye kalan sürenin iyi değerlendirilememesi nedeniyle zeki öğrencileri tembelliğe sevk edecektir. Grubun öğrenmeye karşı ilgisiz ve isteksiz oluşu, bireysel başarı gösteren öğrenciler açısından bir olumsuzluk oluşturacaktır. Grup içerisinde zaman zaman yapılan tartışmaların kırıcı ve yıkıcı olması da yöntemin bir dezavantajı olarak karşımıza çıkmaktadır.³³

E. İşbirlikli Öğrenmenin Diğer Yöntemlerden Farklı Yönleri

Tablo 1: İşbirlikli Öğrenme ile diğer geleneksel öğretim yöntemleri arasındaki farklar:³⁴

İşbirliğine Dayalı Öğretim Grupları	Geleneksel Öğretim Grupları
Grup üyeleri arasında olumlu bağlılık vardır. Bu bağımlılığın içinde amaç, kaynak, ödül, rol, sembol tanıtımı, görev ve tepki bağımlılığı vardır. Gruptaki çocuk bireysel hedefine ancak diğer çocuklar da başarılı olursa ulaşabilir.	Grupta olumlu bağımlılık gözlenmez.
Gruplar heterojendir. Yetenek, cinsiyet, ırk, sosyal ve kişilik özellikleri açısından gruplar karmadır.	Heterojen grupların oluşturulmasına dikkat edilmez. Gruplar homojendir.
Liderlik grup üyeleri arasında paylaşılır.	Grubu yönlendiren bir lider vardır.
Grup üyeleri birbirlerinin öğrenmelerinden sorumludur. Grup sorumluluğu vardır.	Grup üyeleri birbirlerinin öğrenmelerinden sorumlu değildir. Bireysel sorumluluk vardır.
Gruptaki her üyenin en üst düzeyde öğrenmesinin gerçekleşebilmesi için üyeler arasında iyi ilişkilerin gelişmesi sağlanır. Grubun ortak ürününe vurgu yapılır. İş ve devamlılık önemsenir.	Öğrenciler, genellikle bireysel olarak çalışırlar. Grup üyeleri bireysel olarak ürün ortaya koyarlar. Yapılan işe önem verilir.
Liderlik, iletişim yeteneği, dürüstlük, karar verme yeteneği, grupta ortaya çıkan çatışmaların çözümü, paylaşma gibi sosyal beceriler doğrudan öğretilir.	Sosyal becerilere daha az önem verilir. Bireylerarası ilişkiler, küçük grup becerileri yanlış biçimlendirilir. Yarışma odaklıdır.
Öğretmenin, grupta ortaya çıkan sorunları çözmeye çalışma, yönlendirmelerde bulunma, dönüt verme gibi gözlemci ve katılımcı rolleri vardır.	Öğretmen gruplara nadiren karışır, gözlemlerde bulunur. Gruba önem vermez, bireysel çalışmalarını değerlendirir.
Öğretmen, grubun daha etkili olarak çalışabilmesi için uygulama sürecindeki işlemleri yapılandırır.	Öğretmen, grup çalışmalarında uygulama sürecinde işlemleri yapılandırır.
Grupta, her üyeye çalışacağı, değerlendireceği bir materyalle ilgili sorumluluk verilir. Grup üyeleri birbirlerine ilerlemeleri konusunda dönüt verirler.	Grup çalışmalarında sorumluluk paylaşımı yoktur. Karşılıklı olarak yardımlaşma çok azdır.

³³ Büyükkaragöz, *Program Geliştirme*, s. 101; Öner, *İlköğretim 7. Sınıf*, s. 32,33.

³⁴ Bu tablo, ilgili kaynaklardan bazı değişiklikler yapılarak alınmıştır. Yıldız, "İşbirlikli Öğrenme," *HÜEDF*, yıl: 1999, sy: 16-17, s. 157; M. Akif Özer, "Etkin Öğrenme", *Bilgi*, yıl: 2005, sy: 35, s. 114.

F. Din Kültürü Ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde İşbirlikli Öğretim Yönteminin Uygulanması Örneği

Genel eğitimde uygulanan yöntem ve teknikler, özel eğitim alanı olan Din Eğitiminin genç nesillere verildiği Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde de uygulanmalıdır. Bugün Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde pek çok yöntem ve tekniğin uygulandığı bilinmektedir. Bununla ilgili akademik çalışmalarda yöntemlerin uygulanışı, avantajları ve dezavantajlı çok yönlü olarak açıklanmıştır. Biz bu çalışmamızda dünyada çok yaygın olarak kullanılmakta iken, son yıllarda Türkiye’de de genel eğitimde ve eğitimin farklı alanlarında hızla yaygınlaşmaya başlayan işbirlikli öğrenme yönteminin, din eğitimi-öğretimi faaliyetlerinde de kullanılabilirliğini³⁵ örneklendirmek istiyoruz. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin her aşamasında olumlu dönütleri olan İşbirlikli Öğretim Yönteminin, Örgün Din Eğitiminde de kullanılmasının dini bilgilerin öğrenilmesi ve öğretilmesinde yadsınamayacak bir katkısının olacağı muhakkaktır.

Buraya kadar verilen bilgilerden sonra İşbirlikli Öğrenme Yönteminin/Birlikte Soralım Birlikte Öğrenelim (BSBÖ) tekniğinin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde nasıl uygulanabileceğiyle ilgili bir örnek sunmak istiyoruz.

G. İşbirlikli Öğrenme Ders Planı Form Örneği³⁶

BÖLÜM I

Ders	Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi
Sınıf	4. Sınıf
Öğrenme Alanı	İbadet
Ünite Adı/No	Temiz Olalım
Konu	1. Dinim Temiz Olmamı İstiyor 2. Bedenimi ve Elbiselerimi Temiz Tutarım 3. Çevremi Temiz Tutar ve Korurum 4. Temizlik Sağlığım İçin Önemlidir 5. Ünitemizi Değerlendirelim Ünite sonu bilgi yarışması
Önerilen Süre	6 Hafta
Öğretme-Öğrenme yöntem ve teknikleri	İşbirlikli Öğrenme/ Birlikte Soralım Birlikte Öğrenelim Tekniği (BSBÖ)

³⁵ Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler*, s. 286-287; Akyürek, *Din Öğretimi*, s. 111-121.

³⁶ İşbirlikli Öğrenme Ders Planı Form Örneği formunun Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi derslerinde uygulanmasıyla ilgili ders planı form örneği geliştirilirken aşağıdaki çalışmalardan alıntılar ve uyarlamalar yapılmıştır; İkinci, “İşbirliğine Dayalı Öğrenme”, s. 103-107; Açıkgoz, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 64-74; Genç, *İşbirlikli Öğrenme*, s. 234-259.

BÖLÜM II

HEDEFLER

Akademik	İslam dininin temizliğe verdiği önemin farkında olur İbadet ile temizlik arasında ilişki kurar Sağlıklı olmada temizliğin yeri ve önemini anlar Beden ve elbise temizliğine özen gösterir Giysilerini temiz tutmaya istekli olur Manevi temizliğin ne olduğunu kavrar Allah'ın temiz olanları niçin sevdiğini açıklar Düşünce ve davranışta temizliğin ne olduğunu açıklar
Sosyal Beceriler	Çevrenin temiz tutulmasını, korunmasını öğrenir ve nasıl temiz tutulacağını açıklar. Beden ve çevre temizliğinin sağlık açısından önemini açıklar Allah'ın sevgisini kazanmada temizliğin önemini yorumlar Giysileri temiz kullanmak gerektiğini ve bunun sağlık açısından önemini söyler. Temiz olmakla ilgili ayet ve hadis meali söyler

BÖLÜM III

ÖĞRETİM ÖNCESİ KARARLAR

Grup Büyüklüğü	Grupların 5'er üyeli olarak oluşturulması hedeflenmektedir. Sınıfın durumuna göre 6'lı olarak da oluşturulması düşünülebilir.
Gruplara Öğrenci Belirleme Yöntemi	Gruplara öğrenci belirlenirken, öğrenciler cinsiyet, başarı durumu, sosyo-ekonomik durumu gibi farklı özellikler açısından değerlendirilerek grupların heterojen bir özellik taşımasına özen gösterilmelidir. Grupların belirlenmesinden sonra her gruba ayrı ayrı isimler verilmelidir. Gruplara verilen adlar öğrencileri motive ve ilgisini ders ortamına çekmede yararlı olacaktır.
Roller	Öğrencilere okuyucu, yazıcı, katılımcı, sağlayıcı (cesaretlendirici), denetleyici vb. rolleri vererek, öğrenci-öğrenci etkileşimi yapılandırılmalıdır.
Sınıf Düzenlemesi	Oluşturulan grupların birbirlerine olumsuz etkilerini önlemek için, grup üyeleri mümkün olduğu kadar birbirlerine aralıklı, arkadaşlarını yüz yüze görebilecekleri ve kolay duyabilecekleri, hem öğretmen kontrolünün, hem de onlarla iletişimin kolay olabileceği bir ortamda hazırlanmalıdır.
Materyaller	Materyaller dağıtılırken grupta olumlu bağımlılığın tam anlamıyla gerçekleşmesi ve her öğrencinin bilgilerini birbirleriyle paylaşmaları için materyalin bir kısmı verilmelidir. Bir ders işlenişinde olması gerekenleri, örnek bir okuma parçası, soru yanıt kartları, temalar yaprağı, grup sunumunu değerlendirme formu ve sınav şeklinde sıralayabiliriz. Ders kitabı, Kur'an-ı Kerim Meali, Hadis kitapları, Ansiklopediler, Projeksiyon, Görsel Materyaller, Hz. Muhammed'in (s.a) hayatı ve örnek Ahlâkı, Konuyla ilgili diğer kitap, dergi, makale ve dokümanlar.

BÖLÜM IV

GÖREVLERİ ve İŞBİRLİĞİNİN YAPISINI BELİRLEME

Yapılacak Görev	<p>Öğrencilere yöntemin uygulanması aşamasında geçen süreçteki; grupların oluşturulması, görev dağılımı, grup üyelerinin sorumlulukları, hangi konunun işleneceği, yöntemin uygulanmasında öğrencilerin ve öğretmenin uyması gereken kurallar, gerekli kavram, ilke ve prosedürler açıklanacak her grup üyesinin sorumluluğu hatırlatılacaktır.</p> <p>Öğretmen, öğrencileri motive etmede dikkati çekme açısından; sadece maddi açıdan temiz olmak yeterli midir?</p> <p>Sadece manevi açıdan temiz olmak yeterli midir?</p> <p>Maddi ve manevi temizlikten hangisi önce gelmelidir? gibi sorular yönelterek ilgiyi artırmalıdır.</p> <p>Ayrıca onlara bu dersin sonunda, “İslam’ın temizliğe, beden ve giysi temizliği, maddi, manevi ve çevre temizliğine verdiği önem öğrenilecek, böylelikle Allah’ın sevgisi de kazanılacaktır.” şeklinde vurgu yapılarak derse başlanacaktır.</p>
Başarı Ölçütü	<p>Öğrenci başarısı değerlendirilirken grubu oluşturan öğrencilerden her açıdan ortalama durumda olan bir öğrencinin bilgi ve beceri kazanabilmesi kriter alınmalıdır.</p> <p>Öğrencinin maddi ve manevi temizlik, giysi temizliği, çevre temizliği, düşünce ve davranışta temizlik konularında elde etmiş olduğu bilgi, beceri ve davranış durumu dikkate alınır.</p>
Olumlu Bağımlılık	<p>“Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için” ve “birlikte batmak ve birlikte çıkmak”, “ya hep ya hiç” gibi grup bağımlılığını pekiştirecek ilkelere yola çıkılarak, öğrencilerin en azından arkadaşları için başarılı olmak zorunda olduklarına inanmaları sağlanmalıdır. Her zaman karşılıklı hedefler belirlenmelidir. Öğrenciler hem kendi, hem de grubun diğer üyelerinin öğreneceklerinden sorumlu oldukları bilincinde olmalıdırlar.</p> <p>Konu araştırılırken herkes kendi imkânları ölçüsünde kütüphanelerden, internet ortamından yazılı ve görsel basından, basılı ve elektronik kitaplardan, büyüklerin tecrübelerinden, yaşanmış olaylardan ve İslam tarihinden örnekler getirecek böylelikle herkesin gruba imkânları ölçüsünde bir katkısı olacaktır.</p>
Bireysel Sorumluluk	<p>Yöntemin özü gereği her öğrencinin göreviyle ilgili kendi sorumluluğuna düşen kısmı yapma ve diğer grup üyelerine yardımcı olma sorumluluğuna hissetmesi gerekir. Bunu sağlamak için rasgele seçilmiş grup üyelerine uygulamada esasında sıklıkla sözlü sınavlar yapılır. Ayrıca grup üyelerinden birisinin, öğrenip öğrenmediğini anlamak için, uygun roller verilerek denenebilir.</p> <p>Dersten istenen verimin elde edilebilmesi için genel anlamda İşbirlikli Yöntemle ilgili, özel olarak da Birlikte Sorulmuş Birlikte Öğrenelim Tekniği (BSBÖ) ile ilgili bilgiler verilerek tekniğin anlaşılması ve uygulanmasında ortaya çıkabilecek muhtemel olumsuzluklar önlenektir.</p> <p>İşlenecek olan konu bir önceki derste öğrencilere dağıtılacak, öğrencilerin derse önceden hazırlıklı gelmeleri sağlanacaktır.</p>
Gruplar arası İşbirliği	<p>Grup çalışması esnasında herkes kendi grubunun başarısı için çaba sarf eder. Diğer gruplarla ilişki kurmaz, kendi grubunun öğrenmesine, gruptaki bilgi eksikliği olan grup üyelerinin eksikliklerini tamamlamasına gayret eder.</p> <p>Öğretmen, öğrencileri grupla çalışırken nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda bilgilendirir. Grup üyelerinin birbirlerine rakip olmadıkları, bilakis yardımcı olacakları “öğrenmenin veya öğrenememenin hep birlikte” olacağı mantığının yerleşmesi sağlanmalıdır.</p> <p>Öğrenme yetersizliği olan grup üyelerinin, öğrenmelerine yardımcı olması gereken tedbirler alınmalı, grup içinde daha başarılı olanların, diğerleriyle daha iyi iletişime girmeleri ve grup başarısına katkıları üst seviyeye çıkarılmalıdır.</p>

Beklenen Davranışlar	Grupta görmek istediğimiz davranışlar konusunda ne kadar spesifik olursak öğrencilerin de o davranışları gösterme olasılıkları o kadar yüksektir. Sosyal beceriler grupta kalma, grubun faaliyetlerine, etkinliklerine aktif olarak katılma, konuşmada alçak ses kullanma, gruba katılımı özendirme, özetleme, konunun inceliklerine kadar detaylandırma, anlatılanlara eleştirel düşünceyle bakabilme reflekslerini geliştirmelidir. Öğrencileri, kendilerinde görmek istediğimiz davranışlar ve eylemler konusunda sürekli olarak yönlendirmeli ve teşvik edilmelidir.
1. Gözlem Biçimi	Derse katılımları esnasında, sınıfta diğer arkadaşlarıyla olan diyaloglarında, birebir muhatap alınma durumlarında öğrenci izlenmelidir. Öğrenciler derslerine çalışırken, üzerinde çalışmakta oldukları konuyu anlayıp anlamadıklarını görmek için öğretmen sınıfta sürekli dolaşmalıdır. Yerinde müdahale, onaylama veya tebrik ederek öğrencilerin yanında olmalıdır. Öğretmen tarafından her bir öğrenci ve gruba ait veriler toplanmalıdır.
2. Gözleyen	Öğrencilerin birbirlerini gözlemleyerek hem yüz yüze etkileşimi sağlanabilir, hem de grup içi oto-kontrolü gerçekleşmiş olur. Bir diğer husus ise öğrencilerin sosyal hayatta ve evdeki davranışlarını uzaktan aileleri yardımıyla, davranışları takip etme imkânı olur.
3. Takım Çalışmasına Müdahale	Öğrencilerin takım çalışmasını gerçekleştirirken yöntemin ruhuna uygun hareket etme bakımından grup ve gruplar arası oturma düzeni birbirlerini görece şekildedir olmalıdır. Öğretmenin aralarda rahatça dolaşması ve müdahale edeceği veya rehberlik edeceği durumlarda süreci yönetmesinin, yöntemin uygulanma felsefesi açısından eğitimde verimlilik ve kaliteyi artırmaya yönelik katkısı olacaktır Öğretmen gerek gördüğü durumlarda farklı yöntemlerden de yararlanmaya gidebilir. Bu durum yönetime eksiklik değil, farklı bir renk katacaktır. Diğer taraftan öğretmen, "Temizlik sağlıklı bir hayat açısından dikkat edilmesi gereken hususlardan birisidir. Birçok hastalığın oluşması ve yayılmasında temizliğe riayet edilmemesinin etkisi vardır. Kişinin manevi açıdan temiz, kendisiyle ve toplumla barışık, çevresine yararlı, pozitif enerjiyle donanımlı olması her zaman istenen bir durumdur." diyerek öğrencilerin grup çalışmasına başlamalarına öncülük etmiş olur.
4. Diğer	Öğretmen grup çalışmasını yakından takip ederek verilen konu, ödev anlaşılma- mışsa ya da grup olarak birlikte üretme ve öğrenmede güçlükler, sıkıntılar yaşanıyorsa, öğrencilere çıkış yolunun gösterilmesinde bazı ek açıklamalar, konuyu netleştirme gibi benzer yardımlar yapılabilir.

BÖLÜM V DEĞERLENDİRME

1. Grup üyelerinin bireysel öğrenmesini değerlendirme	Öğrenciler grup içerisinde bireysel öğrenme açısından diğer arkadaşlarından ne kadar yararlanabiliyor. Takım ruhuna uygun hareket edebiliyor mu? Öğrenciler takıma katkı yaparlarken kendileri açısından verimli ve kaliteli bir öğrenmenin gerçekleşip gerçekleşmediği sorularına cevap aranmalıdır Öğrencilerin işbirlikli öğrenmeye ne derece hazır olup olmadıkları, bireysel ve sosyal becerileri ne kadar etkin kullandıkları, grup içerisinde verilen ödev ve görevleri yerine getirmede ne derece başarılı oldukları değerlendirilmelidir.
2. Grup verimliliğini değerlendirme	İşbirlikli öğrenme yöntemini uygularken, bir konunun öğrenilmesinde, öğrenmenin ne derece etkili olduğu veya olmadığı hususu değerlendirilmelidir. Öğrencilerin, grup çalışmasına katılımları, uyumları, kendi öğrenmeleri ve grubun, diğer gruplara oranla başarıları değerlendirilebilir. Eğer istenen verim elde edilememişse, bunun nedenleri üzerinde durularak, bir sonraki etkinlik ve konu çalışmasında sorunları bertaraf edilerek yöntemin etkin kullanılabilmesi için problemler çözüme kavuşturulmalıdır. Öğretmen, öğrencileri grupla çalışırken nelere dikkat etmeleri gerektiği konusunda bilgilendirir. Grup üyelerinin birbirlerine rakip olmadıkları, bilakis yar-

	<p>dımcı olacakları “öğrenmenin veya öğrenememenin hep birlikte” olacağı mantığının yerleşmesi sağlanmalıdır.</p> <p>Öğrenme yetersizliği olan grup üyelerinin, öğrenmelerine yardımcı olmada alınması gereken tedbirler alınmalı, grup içinde daha başarılı olanların diğerleriyle daha iyi iletişime girmeleri ve grup başarısına katkıları üst seviyeye çıkarılmalıdır.</p> <p>Öğretmen, grup verimliliğini değerlendirirken, aşağıdaki gibi kısa sorularla öğrenmenin gerçekleşip-gerçekleşmediğine dair dönütleri alabilir.</p> <p>Temizlik nedir? Sağlık açısından önemini açıklayınız.</p> <p>Maddi ve manevi temizlik nedir? Aralarında ne gibi farklılıklar vardır?</p> <p>İnsanın sadece maddi veya manevi açıdan temiz olması yeterli midir?</p> <p>Çevre temizliğinde bireye düşen görev nedir. Çevre temizliğinden birey mi, yoksa kamu kurum ve kuruluşları mı sorumlu olmalıdır?</p>
3. Küçük grup işleyişini değerlendirme	Grubun işleyişinde, grup içerisinde üyelere verilen görev ve rollerin yerine getirilmesinde, konunun işlenişinde, grup üyelerinin sorumlulukları konusunda duyarlılıkları ve grubun sağlıklı bir şekilde işleyişi değerlendirilmelidir.
4. Tüm sınıfın işleyişini değerlendirme	İşbirlikli öğrenmede, sınıftaki her grubun çalışmalarıyla ilgili karşılaştıkları sıkıntıların giderilmesi, grupların işleyişi esnasında fiziki mekân açısından karşılaşılabilecekleri muhtemel olumsuzlukları da nazarı dikkate alarak, yöntemin sorunsuz uygulanabilmesi için gerekli altyapının oluşturulmasındaki olumlu ve olumsuz dönütler değerlendirilmelidir.
5. Her bir öğrenciyi olumlu dönüt verme	<p>Yöntemin uygulanması aşamasında öğrencilerin karşılaştıkları sorunlara anında çözüm üretilmelidir. Grup içerisinde üyelerin birbirlerine anlatmakta yaşadıkları güçlükleri aşmak için yol gösterici bir fonksiyon üstlenilmelidir. Öğretmenin gruplar arasında dolaşarak, ortaya çıkan problemlere yardımcı olarak, hem bireysel hem de grup öğrenmesini gerçekleştirmede kolaylıkları da beraberinde getirecektir.</p> <p>Ayrıca öğrenciyi pozitif katkısı açısından maddi, manevi ve çevre temizliğine önem veren kişilerin toplumda herkes tarafından sevilen kişiler olduğu vurgusu yapılarak, böyle bir kişi olması durumunda kendisi açısından oldukça fazla olumlu dönütlerinin olacağı söylenmelidir.</p>
6. İyileştirme hedeflerini belirleme	<p>Öğretmen, öğrencilere gelecekteki öğrenmenin daha nitelikli olması için, geçen öğrenme sürecinin başarılı geçtiğini, ancak daha iyisini başarabileceklerini söyleyerek onları motive edebilir.</p> <p>İşbirliği içerisinde çalıştıkları zaman başaramayacakları bir hususun ve anlayamayacakları bir konunun olmadığı bilinci, öğrenciyi kazandıracaktır. Öğrencide gelecekteki konulara hazırlanırken üst düzey çalışması düşüncesinin oluşması sağlanacaktır.</p> <p>Öğrencilere geçmişle karşılaştırma yaptıklarında kendilerinin maddi-manevi, çevre, giysi temizliği gibi farklı temizlik açılarından önceki nesillerden farklı ve daha iyi olacakları, bunu başarmada önlerinde bir engel olmadığı gerçeği fark ettirilmelidir.</p>
7. Başarıyı kutlama	Öğrenmenin gerçekleşmesi, öğretilmek istenenin de öğretilmesinden sonra öğrencilere böyle bir başarıyı elde etmeleri sonucu güzel bir kutlamayı hak ettikleri söylenmelidir. Öğrenciler ayrıca tek tek tebrik edilmelidir.
8. Diğer	<p>İşbirlikli öğrenme yönteminin uygulanması aşamasında zahiri olarak problem görülmesi de işin sağlanmasını yapma açısından mini bir değerlendirme formuyla öğrencilerin görüşleri alınabilir.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Anlatılan dersin konusu neydi? 2 Konuyla ilgili ana hatlarıyla neler öğrendin? 3 Grubun başarılı bir üyesi miydin? Katılımın nasıldı? 4 Gelecekteki işbirlikli öğrenme çalışmalarınızda daha da başarılı olmak için neler yapılmalı? 5 Bu etkinlik neticesinde ne derece başarılıyım?

	<p>Bu değerlendirme sonucu öğretmen, kendi yorumlarını da ekleyerek yöntemle ilgili dezavantaj oluşturabilecek muhtemel olumsuzlukları giderme yoluna gidecektir.</p> <p>Ayrıca konunun açıklığa kavuşması için diğer ilgili derslerden de yararlanılabilir.</p>
--	--

Sonuç ve Öneriler

Eğitim-öğretim faaliyet ve etkinlikleri, insanların hayatında daima önemli bir yer tutmuştur. Ülkelerin ekonomik durumu, gelişmişliği, teknolojisi, kültürü ve dini ne olursa olsun, eğitim-öğretim, her zaman ilk planda yer almıştır. Her millet yeni nesilleri, daha bilgili, daha kültürlü ve daha donanımlı bir şekilde yetiştirmenin çabası içerisinde. Bunun için de eğitimde sürekli yeni yöntem ve teknikleri kullanma arzusundadır. İşte makalemizin konusu olarak ele aldığımız ve Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (DİKAB) derslerinde kullanılması durumunda önemli katkılarının olacağına inandığımız “İşbirlikli Öğrenme Yöntemi”, DİKAB derslerine, öğrenme ve öğretme süreçleri açısından yeni bir bakış açısı getirecektir.

İşbirlikli öğrenme yönteminin aslında İslam öğretiminin ruh ve felsefesine uygun olduğunu söylemekte yarar vardır. Çünkü dinin insanlardan ısrarla yapılmasını istediği ve önemseydiği bir arada bulunma, sevgi, saygı, dayanışma, empati, grup bağlılığı, kardeşlik gibi bir kısım davranış şekilleri, işbirlikli öğrenme yönteminde de bulunmaktadır. Dolayısıyla din eğitiminde uygulanması açısından fazla bir problemle karşılaşmayacağı kanaatindeyiz.

İşbirlikli öğrenmenin, Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (DİKAB) derslerinde uygulanmasıyla, başarı düzeyi düşük ve öğrenme güçlüğü çeken öğrencilerin, konuyu öğrenme süreleri azalacak ve daha hızlı gerçekleşecektir. Bununla birlikte öğrencileri Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersini anlamaya ve ilgiyle izlemeye motive edecektir.

Sure, dua ve bazı dini bilgilerin ezberlenmesi ve Kur'an öğreniminde, işbirlikli öğrenme yönteminin uygulanması, öğrencilere kısa zamanda öğrenme kolaylığı ve avantajı sağlayacaktır.

Din eğitimi-öğretiminde işbirlikli öğrenme yönteminin kullanılmasıyla, rekabetçi ve bireysel sınıf ortamından uzaklaşarak gerçekleşen öğrenme durumundan daha fazla kazanımlar olacaktır.

İşbirlikli öğrenmenin kalabalık sınıflarda uygulanamayacağı görüşünün aksine eğitim-öğretimi kolaylaştıracağını düşünmekteyiz. Çünkü kalabalık sınıf ortamlarında öğretmen, herkese tek tek söz verme ve muhatap olmak yerine, ortaya çıkacak problemlerin çözümüyle meşgul olacak, bir orkestra şefi gibi sınıfı yönetecektir. Böylelikle öğretmen, daha az beden, zihin, fizik gücü sarf ederek arzu edilen fazla öğrenimin gerçekleşmesini sağlamış olacaktır.

Öneriler;

Öğretmenler, işbirlikli öğrenme yöntemi konusunda mutlaka hizmet içi eğitim programı veya seminer programından geçirilmelidir. Çünkü hem yeni bir yön-

tem olması hem de din eğitimi-öğretiminde kullanılmıyor olması öğretmenlerin bu konuda eğitilmelerinin gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

İşbirlikli öğrenme yönteminin uygulanacağı sınıflar, yöntemin uygulanabileceği şekilde dizayn edilmelidir.

İşbirlikli öğrenme yöntemiyle ilgili akademik başarıları ve erişti düzeylerine yönelik yarı deneysel çalışmalar yapılarak ortaya çıkabilecek problemler giderilmeli ve ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda, işbirlikli öğrenme, din eğitimi-öğretiminde uygulanabilirliği açısından daha da geliştirilmelidir.

Öğretim programları oluşturulurken, işbirlikli öğrenme yönteminin uygulamalarını içeren etkinliklere yer verilmelidir.

Kaynakça

- Açıkgöz, Kamile Ün, *İşbirlikli Öğrenme Kuram/Araştırma/Uygulama*, Uğurel Matbaası, Malatya 1992.
- , *Aktif Öğrenme*, Biliş yayınevi, İzmir 2007.
- , *Etkili Öğrenme ve Öğretme*, Biliş yayınevi, İzmir 2007.
- Akyürek, Süleyman, *Din Öğretimi Model Strateji, Yöntem ve Teknikler*, Nobel yayınları, Ankara 2009.
- Altınok, Hülya, *İşbirlikli Öğrenme Kavram Haritalama, Fen Başarısı, Strateji Kullanımı ve Tutum*, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitimi Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2004.
- Aydın, Fatih, *İşbirlikli Öğrenme Yönteminin 10. Sınıf Coğrafya Dersinde Başarıya, Tutuma ve Motivasyona Etkileri*, Gazi Ün, Sosyal Alanlar Eğitimi ABD, Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2009.
- Aydın, Mehmet Zeki, *Din Öğretiminde Yöntemler*, Nobel yayınları, Ankara 2004.
- Büyükkaragöz, Savaş-Çivi, Cuma, *Genel Öğretim Metotları -Öğretimde Planlama ve Uygulama*, 10. Baskı Beta3, İstanbul 1999.
- Büyükkaragöz, Savaş, *Program Geliştirme*, (2. Baskı). Kuzucular Ofset, Konya: 1997.
- Demirel, Özcan, *Öğretim İlke ve Yöntemleri Öğretme Sanatı*, 15. Baskı, Pegem A yayıncılık, Ankara 2009.
- Doğan, Recai -Tosun, Cemal, *İlköğretim 6.,7. ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretimi-Özel Öğretim Yöntemleri*, Pegem A yayıncılık, Ankara 2003.
- Ekinci, Necla, "İşbirliğine Dayalı Öğrenme", *Eğitimde Yeni Yönelimler*, Editör: Özcan Demirel, Pegem A yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2007.
- Genç, Murat, *İşbirlikli Öğrenmenin Problem Çözmeye Başarıya Etkisi*, Marmara Ün., Eğitimi Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2007.
- Korkmaz, Hünkar, *Fen Eğitiminde Proje Tabanlı Öğrenmenin Yaratıcı Düşünme, Problem Çözme ve Akademik Risk Alma Düzeylerine Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2002.
- Kemertaş, İsmet, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Birsen Yayınevi İstanbul 2003.
- Korucu, Emine Nedime, *Probleme Dayalı Öğretim ve İşbirlikli Öğrenme Yöntemlerinin İlköğretim Öğrencilerinin Başarıları Üzerine Etkileri*, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı Fen Bilgisi Öğretmenliği Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2007.
- Kurtuluş, Yıldız, "Sanat Eğitiminde İşbirlikli Öğrenme", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı:20, Ankara 2001.
- Yıldız, Nazlı, *İşbirlikli Öğrenme" Yönteminin İlköğretim 7. Sınıf Matematik Öğretiminde Öğrenci Başarısı Üzerine Etkisi*, Balıkesir Ün., Fen Bilimleri Enstitüsü, Matematik Eğitimi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir 2001.
- Öner, Ümmühan, *İlköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Tarih Konularının Öğretiminde İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Öğrenci Başarısına Etkisi*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 2007.
- Özer, M. Akif "Etkin Öğrenmede Yeni Arayışlar: İşbirliğine Dayalı Öğrenme ve Buluş Yoluyla Öğrenme", *Bilig*, yıl: 2005. sy: 35.
- Saban, Ahmet, *Öğrenme Öğretme Süreci*, 2. Baskı, Nobel yayınları Ankara 2002.
- Senemoğlu, Nurray, *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*, 12. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara 2005.
- Slavin, Robert E., *Cooperative Learning*, 2. Baskı, USA 1995.
- Tan, Şeref, *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme*, 3. Baskı Ankara 2002.
- Taşpınar, Mehmet, *Kuramdan Uygulamaya Öğretim Yöntemleri*, Üniversite Kitabevi, Elazığ 2005
- Töremen, Fatih, *Öğrenen Okul*, Nobel yayını dağıtım, Ankara 2001.
- Yıldız Vesile, "İşbirlikli Öğrenme Ve Geleneksel Öğrenme Grupları Arasındaki Farklar," *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Ankara 1999. sy: 16-17.
- Yılmaz, Ali, *İşbirliğine Dayalı Öğrenme; Etkili Ancak İhmal Edilen Ya Da Yanlış Kullanılan Bir Metot*, *Milli Eğitim*, Ankara 2001, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/150/yilmaz.htm> 1 11 2011
- Yılmaz, Hasan - Sünbül, Ali Murat, *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*, Çizgi Kitabevi, 4. Baskı, Konya 2007. s. 154,155
- Yılmaz, Meliha, "Görsel Sanatlar Eğitiminde İşbirlikli Öğrenme" *Kastamonu Eğitim Dergisi*, cilt: XV, No:2, Kastamonu 2007.
- Zenginobuz, Betül, *İşbirlikli Öğrenme Yaklaşımlarının Öğrencilerin Ders Başarısına Etkisi (Geometri)*, Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005.